

Liefste zoon, liefste Aleksander.

Vaak wanneer ik iets nieuws zie, denk ik dat ik het aan jou wil vertellen. Ook al ben je nog te jong, veel te jong, om dit te lezen – laat staan terug te schrijven – zal ik voortaan verslag doen van wat ik meemaak in de vorm van brieven aan jou. Ik zou niet weten aan wie ik het beter kan vertellen dan degene die ik voor dit alles achterliet.

Gedurende zijn leven had Aleksander zich meermalen aan het lezen van zijn vaders brieven gezet, maar hij had nooit kunnen opbrengen ook maar een woord ervan te geloven. Hij herinnerde zich de keren dat hij het had geprobeerd. Hij had steeds gezorgd dat hij begon met alle openheid die hij kon opbrengen, maar hij wist inmiddels dat het geen zin had zolang hij zich tot die openheid moest dwingen. De grootst mogelijke openheid die hij kon opbrengen bevatte nog altijd sporen van een diepgeworteld wantrouwen, dat bij het hernemen van zijn vaders woorden direct weer aangewakkerd werd.

Telkens scheen hem de opeenvolging van de zinnen voorspelbaar; misschien doordat hij de verhalen van buiten kende, zoals zijn vrouw dacht. Diep van binnen achtte hij het waarschijnlijker dat hij de denktrant herkende – wat het ook was, het irriteerde hem. Waarom moest hij dit lezen, waarom bestond dit document dat aan hem gericht was überhaupt? Het was nooit zijn keus geweest. Het stak hem wanneer hij las: ‘Ik wou dat ik je had meegenomen,’ of: ‘Als je kon zien wat ik nu zag...’

‘Vaak wanneer ik iets nieuws zie, denk ik dat ik het aan jou wil vertellen,’ schreef zijn vader in de eerste brief. Een door talloze lezers veelgeroemd begin. Maar voor Aleksander riep het lezen van die zin het moment in herinnering dat zijn moeder hem, met een vreemd trillende stem, voor het eerst het manuscript van zijn vaders brieven liet zien. Hij was vijf; zijn vader was al dood. Ze had hem die ochtend zien staren naar de boekenkast. Hij had juist geleerd hoe zijn naam geschreven werd en herkende die op een van de ruggen in een uniforme rij: zijn vaders verzameld werk. De man was beroemd voor de buitenwereld, en een onbekende voor hem. Hij was zestien toen hij voor het eerst de *Brieven aan Aleksander* las; woorden gericht aan hem als twee-, drie-, vierjarige. Het voelde achterhaald, te laat. Hij was niet de eerste lezer, maar de laatste.

De airco in zijn kamer sprong aan. Het apparaat draaide op volle toeren, alsof het hem wilde doen vergeten dat hij zich in een motel aan de rand van de woestijn bevond. Waarom die idiote reis? Hij haatte Amerika. Hij wreef over het stofomslag, de gepreegde letters van zijn vaders naam, zijn naam, en sloeg het open.

Liefste Aleksander,

Vaak wanneer ik iets nieuws zie, denk ik dat ik het aan jou wil vertellen. Ook al ben je nog te jong, veel te jong, om dit te lezen – laat staan terug te schrijven – zal ik voortaan verslag doen van wat ik meemaak in de vorm van brieven aan jou. Ik zou niet weten aan wie ik het beter kan vertellen dan degene die ik voor dit alles achterliet.

Wanneer je oud genoeg bent om dit te kunnen lezen, zullen de dingen die ik vandaag heb gezien al een stuk gewoner zijn. Het maakt niet uit of ik er dan nog ben of niet – het is puur afhankelijk van je verbeelding of je je iets kunt voorstellen bij mijn verwondering. Of je beschikt over dat voorstellingsvermogen weet ik niet; je was nog maar een paar maanden oud toen ik je voor het laatst zag – maar die eigenschap dicht ik je dan maar toe. Je bent tenslotte mijn zoon.

Stel je een groep mannen voor in uniform, soldaten, hooggeplaatste officieren, natuurkundigen en journalisten zoals je vader. Ze kruipen tegen elkaar aan in een stoffige geul die voor de gelegenheid gegraven is – de zandhapper staat er nog bij en werpt een schaduw over hen. Voor hun ogen strekt zich de woestijn uit, kilometers ver, tot het blikveld wordt onderbroken door een bergketen. Er is niets te zien. Het is stil. Een warme bries waait over hun hoofden, maakt hen allen gelijk.

Een sirene loeit van verschillende kanten over de vlakte. Het is onmogelijk vast te stellen waar de bron van het geluid zich bevindt.

– Een minuut, zegt iemand.

Er wordt geschoven, geduwd.

– Liggen blijven.

– Maar ik steek erboven uit.

– Zo'n vaart loopt het niet.

– Hoe kun je dat nou weten?

De laatste duwt andermaal op de anderen in. Men klinkt in.

– Heb je kinderen? vraagt hij aan mij.

Ik knik.

– Wat doen we hier, in godsnaam.

– Hou je kop eens dicht, zegt een ander.

Secondenlang blijft het stil. Instinctief buigen de mannen de hoofden. Ik voel hoe de jongen achter mij het zijne op mijn rug legt. Ik weet niet zeker of ik het me verbeeld, maar zelfs met mijn voorhoofd tegen de zanderige wand van de loopgraaf gedrukt en de ogen stijf dichtgeklemd zie ik een lichtflits. Plotseling gaat er een schok door de grond, de woestijnbodem wordt opgeschud als een laken. Dan worden we overspoeld door een laag gebulder, drukkend, alsof rupsbanden over de loopgraaf heen denderen.

Zonder boven de rand uit te komen open ik mijn ogen. Zand en stof vallen in mijn nek. Ik zie niets, niet eens de wand van de loopgraaf, waar mijn vingers in de dorre

kluiten grijpen. Het zand dringt overal naar binnen, mijn neusgaten, mijn oren, de kraag en mouwen van mijn jas. Wanneer ik alleen nog het gesuis van verplaatstend stof hoor, durf ik mijn hoofd iets op te richten. Ik voel een warme wind, warmer dan de woestijnlucht.

– Het komt hierheen, roept de man naast me. Er blijft niets van ons over.

Door de stofwolk heen zie ik een kolom van rook, die aan de voet almaar uitdijt. De rook stijgt op, zichzelf consumerend, en even vang ik een glimp op van het binnenste, een hysterische gloed. De silhouetten van de Joshuabomen zijn de enige indicatie van de schaal.

Aleksander blikte op van de pagina en keek naar het veld met Joshuabomen die hij vanuit zijn motelkamer kon zien. Ze stonden ver uiteen, roerloos en hoekig, onbewogen. Ze troffen hem als de permanente bewoners van dit landschap, alsof ze buiten de greep van de tijd stonden. Eenzelfde onaanraakbaarheid straalden ze uit naar de mens. Er was zoiets als een gepaste afstand die men instinctief aanhield; anders dan bij de cactussen en yucca's, die veel weerlozer en vervangbaarder leken – minder absurd, bovendien. Hij was ervan overtuigd dat iets van het ontzag voor de Joshuaboom voortkwam uit angst voor zijn onverklaarbare vorm.

Onderweg had hij gezien hoe zich langs de kant van de weg, rondom dorpen en tankstations, afval had opgehoopt: uiteengereten autobanden, verroeste metalen onderdelen, vergeelde pakken papier en gebroken glas lagen in een verzengend zonlicht. Als hij dacht aan het gebied dat in het verhaal van zijn vader is de as gelegd moest zijn geweest, een vlakte van een paar vierkante kilometer waarin Joshuabomen tot radioactief stof waren gereduceerd en zand was samengesmolten tot glas, dan kon hij zich niets voorstellen bij de kracht die daarvoor nodig was.

Zijn vader had gelijk dat de dingen die hij die dag had gezien “gewoner” waren geworden, in zoverre dat Aleksander wist dat er proeven waren geweest en welke gevolgen deze hadden gehad; in zekere zin wist hij zelfs meer dan de mensen die destijds in hun schuilplaatsen de ontploffing meemaakten. Tegelijk kon hij zich niet aan de indruk onttrekken dat de gebeurtenissen van toen met het verstrijken van de tijd eigenlijk alleen abstracter en daarmee onvoorstelbaarder waren geworden.

Nu hij daadwerkelijk naar dezelfde plek was afgereisd, moest hij teleurgesteld vaststellen dat zijn vaders brief die onvoorstelbaarheid nauwelijks teniet deed. Daarvoor moest hij zoeken naar details die de dingen in hun perspectief plaatsten. De silhouetten van de Joshuabomen waren daar een voorbeeld van, en typisch genoeg ook de man die zijn vader naar zijn kinderen had gevraagd – ook al irriteerde het hem dat zijn vader niet meer oog had gehad voor die details. Ze waren niet meer dan een handvol uitzonderingen in een verslag dat zelfs iemand die niet ter plekke was geweest nog kon verzinnen.

Het was zijn vaders gebrek aan realiteitsbesef dat hem het meest teleurstelde aan de *Brieven aan Aleksander*: het ontbrak hem aan het inzicht dat hij door zijn keuze om de meest extreme situaties op te zoeken en te beschrijven, eigenlijk alleen maar verder was afgedreven naar de fictie.

Kun je je voorstellen, Aleksander, hoe de mannen uit hun schuilplaatsen tevoorschijn komen? Ook ik klop het stof van mijn kleren en kijk om me heen.

– De zandhapper, zeg ik.

Niemand lijkt me te horen. Iedereen kijkt omhoog, waar de rookpluim is opgeklommen tot de hoogte van een wolkenkrabber. De zandhapper ligt op zijn zij, omgerold als een speeltje; de rupsbanden steken in de stoffige lucht. Aleksander, het was een van de vreemdste dingen die ik ooit heb gezien.

Deze tekst is een aanzet tot een langer verhaal, dat Nickel van Duijvenboden zal schrijven als onderdeel van een langdurig samenwerkingsverband met Geert Goiris. De samenwerking begon in 2008 en zal uitmonden in een onafhankelijke publicatie. De tekst is in mei 2010 voorgedragen op Geert Goiris' tentoonstelling in de Hamburger Kunsthalle, Duitsland, en afgedrukt in de catalogus van Geert Goiris: Czar Bomba bij CAB Burgos, Spanje.